

නිපුණතා මට්ටම 15.1 : ව්‍යාපාරයක මූල්‍ය කළමනාකරණයේ කාර්යභාරය විමසයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- මූල්‍ය කළමනාකරණය හඳුන්වයි.
- මූල්‍ය කළමනාකරණයේ අරමුණු පැහැදිලි කරයි.
- මූල්‍ය කළමනාකරණයේ අරමුණු ඉටු කර ගැනීමට ගනු ලබන මූල්‍ය තීරණ විග්‍රහ කරයි.
- මූල්‍ය සැලසුම්කරණයේ හා පාලනයේ අවශ්‍යතාව මතු කර දක්වයි.
- මූල්‍ය සැලසුම්කරණය හා පාලනය සඳහා යොදා ගන්නා උපකරණ ලෙස අයවැයකරණය හා මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය පිළිබඳ ව පැහැදිලි කරයි.

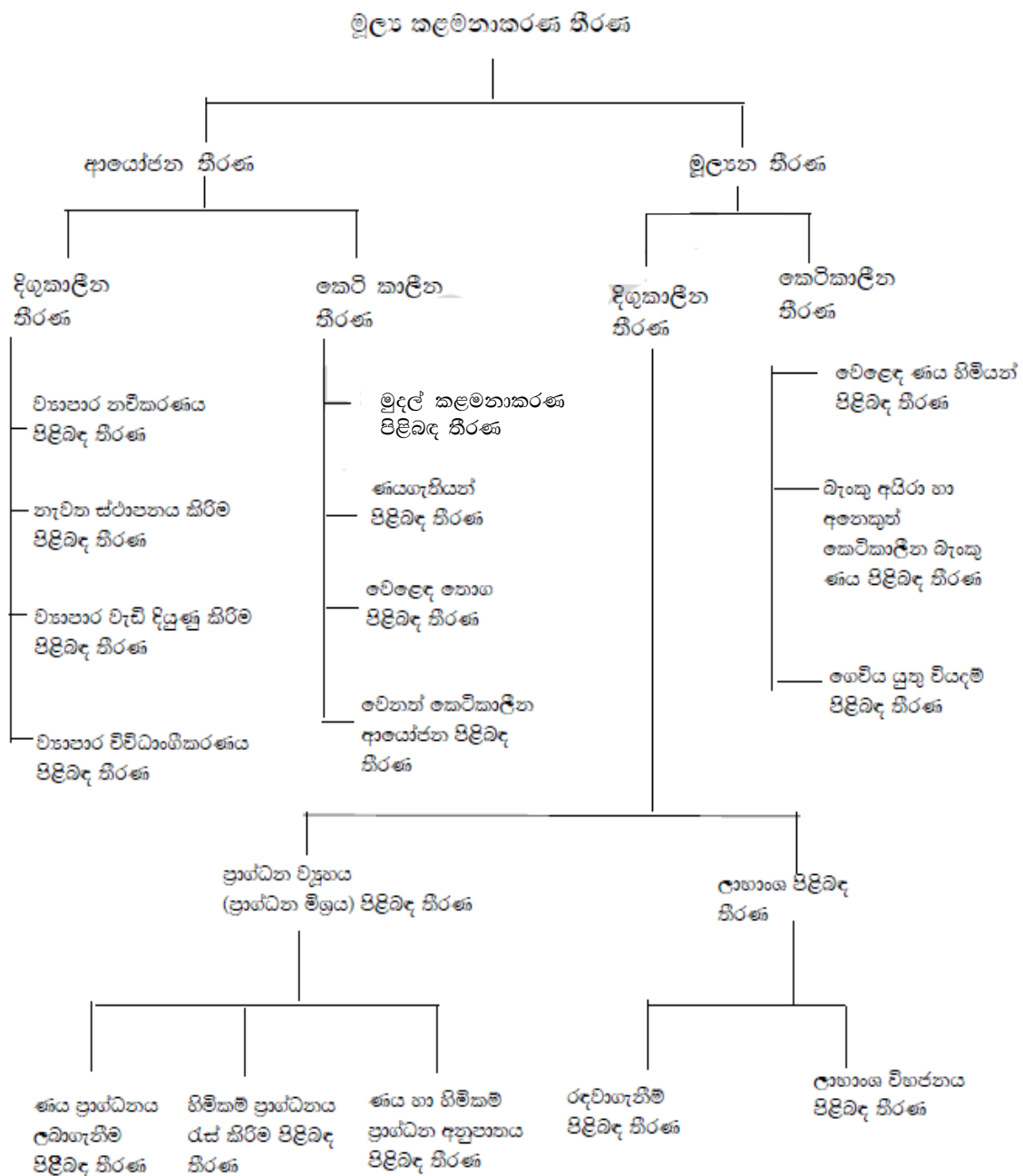
විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- ව්‍යාපාර ආයතනයට අවශ්‍ය අරමුදල් යෝග්‍ය මාර්ගවලින් සපයා ගැනීමේ හා එම අරමුදල් ඵලදායී ලෙස ව්‍යාපාර කටයුතුවල ආයෝජනය කරමින් අයිතිකරුවන්ගේ ධනය උපරිම කිරීමේ සියලු කළමනාකරණ කටයුතු මූල්‍ය කළමනාකරණය ලෙස හැඳින්විය හැකි ය.
- අවශ්‍ය අරමුදල් පිළිබඳ සැලසුම් කිරීම, එම අවශ්‍යතා අනුව අරමුදල් සම්පාදනය කර ගැනීම සහ ඒවා සඵලදායක හා කාර්යක්ෂම ලෙස භාවිත කිරීම මූල්‍ය කළමනාකරණයේ ප්‍රධාන කාර්ය වේ.
- මූල්‍ය කළමනාකරණයේ මූලික අරමුණ ව්‍යාපාරයේ හිමිකරුවන්ගේ ව්‍යාපාරය හා සබැඳි අගය (ධනය) උපරිම කිරීම යි.
නිදසුන : සමාගමක අගය නැතහොත් වටිනාකම වැඩි වන විට එම සමාගමේ කොටස්වල මිල ඉහළ යයි. සමාගමක හිමිකරුවන් වන්නෝ සාමාන්‍ය කොටස් හිමියෝ ය. ඒ අනුව සාමාන්‍ය කොටස්වල මිල ඉහළ යාමෙන් පෙන්නුම් කරන්නේ අයිතිකරුවන්ගේ ධනය ඉහළ යාම යි.
- කේවල ස්වාමි ව්‍යාපාරයක අගය නැතහොත් ධනය ඉහළ යාම යනුවෙන් පෙන්විය හැක්කේ එම ව්‍යාපාරය ඉහළ වටිනාකමකට අලෙවි කළ හැකි බව යි.

ඉහත මූලික අරමුණට අමතර ව

- පහත සඳහන් අරමුණු ඉටු කර ගැනීමට ද මූල්‍ය කළමනාකරණය මගින් අපේක්ෂා කෙරේ.
 - ලාභය උපරිම කිරීම
 - කොටසක ඉපයුම උපරිම කිරීම
 - දිගුකාලීන මූල්‍ය ස්ථාවරත්වය තහවුරු කිරීම
 - ද්‍රවශීලතාව ප්‍රශස්ත මට්ටමක පවත්වා ගැනීම
- මූල්‍ය කළමනාකරණයේ දී මූල්‍ය කළමනාකරුවන් විසින් ගනු ලබන වැදගත් තීරණ වර්ග දෙකකි.
 - මූල්‍යන තීරණ
 - ආයෝජන තීරණ

- ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල ආයෝජනය කිරීම සඳහා අවශ්‍ය අරමුදල් සපයා ගන්නේ කෙසේද යන්න පිළිබඳ තීරණ මූල්‍යන තීරණ වේ. එනම් අවශ්‍ය මූල්‍ය සම්පාදනය කර ගන්නේ කෙසේද යන්නයි.
- අරමුදල් ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල යෙදවීම පිළිබඳ ව ගනු ලබන තීරණ ආයෝජන තීරණ වේ. සම්පාදනය කර ගත් අරමුදල් වයාපාරයේ විවිධ අවශ්‍යතා අතර යොදවන්නේ කෙසේද යන්නයි.
- මූල්‍ය කළමනාකරණ තීරණ පහත සඳහන් ගැලීම් සටහන ඇසුරෙන් ඉදිරිපත් කළ හැකි ය.

- මූල්‍ය කළමනාකරණ තීරණ අනුව අරමුදල් සම්පාදනය කර ගන්නා ආකාරය හා ඒවා ආයෝජනය කරන ආකාරය හඳුනා ගත් පසු යෝග්‍ය පරිදි අරමුදල් සපයා ගෙන ඒවා සඵලදායී මාර්ගවල ආයෝජනය කළ යුතු ය.
- මූල්‍යන තීරණ හා ආයෝජන තීරණ ප්‍රශස්ත ලෙස සිදු වුවහොත් මූල්‍ය කළමනාකරණයේ ප්‍රධාන අරමුණ වූ අයිතිකරුවන්ගේ ධනය උපරිම කිරීම මනා ව ඉටු වේ. මේ සඳහා මූල්‍ය සැලසුම්කරණය හා පාලනය අත්‍යවශ්‍ය වේ.
- මූල්‍ය සැලසුම්කරණ හා පාලන උපකරණ ලෙස අයවැයකරණය හා මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශ යොදා ගනී.
- අයවැයකරණයේ දී ප්‍රධාන උපකරණ දෙකක් යොදා ගැනේ.
 - මුදල් අයවැය ලේඛනය - Cash Budget
 - ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය - Capital Budgeting
- **මුදල් අයවැය ලේඛනය**
 - නිශ්චිත අනාගත කාලච්ඡේදයක මුදල් ලැබීම් හා මුදල් ගෙවීම් ඇතුළත් කොට සකස් කරනු ලබන ලේඛනය මුදල් අයවැය ලේඛනය ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ.
 - මුදල් අයවැය ලේඛනයක දැකිය හැකි අපේක්ෂිත මුදල් ලැබීම් මාර්ගවලට නිදසුන් පහත දැක්වේ.
 - අත්පිට විකුණුම්
 - ජංගම නොවන වත්කම් විකිණීම
 - ණයගැතියන්ගෙන් ලැබීම්
 - අපේක්ෂිත ගෙවීම්වලට නිදසුන් පහත දැක්වේ.
 - තොග මිලට ගැනීම්
 - වැටුප් හා වේතන ගෙවීම්
 - ජංගම නොවන වත්කම් මිල දී ගැනීම්
 - මුදල් අයවැය ලේඛනයක් පිළියෙළ කිරීමෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජන කීපයක් පහත දැක්වේ.
 - අනාගතයේ දී මුදල් අතිරික්තයක් වේ නම්, එය කල් තබා දූතගත හැකි විමෙන් එම මුදල් ඵලදායී ව ආයෝජනය කළ හැකි වීම
 - අනාගතයේ දී මුදල් උග්‍යතාවක් වේ නම්, එය ද කල් තබා දැන ගෙන ඊට මුහුණ දීමට සූදානම් විය හැකි වීම
 - සත්‍ය මුදල් ක්‍රියාකාරිත්වය හා සැසඳීම මගින් මුදල් පිළිබඳ සැලසුම්කරණය හා පාලනය පහසු වීම
 - ව්‍යාපාරික ණය ලබා ගැනීම ව්‍යාපාරයේ අනාගත මූල්‍ය තත්ත්වය තහවුරු කිරීම සඳහා ඉවහල් වීම

- ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය

අනාගතයේ දී ප්‍රතිලාභ ඉපයීමේ අරමුණෙන් ව්‍යාපාර ආයතනයක් සතු ව පවතින වර්තමාන අරමුදල්, වඩා සඵලදායී ලෙස දිගු කාලීන වත්කම්වල හෝ දිගුකාලීන ව්‍යාපෘතිවල හෝ ආයෝජනය කිරීමට සැලසුම් කිරීම ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණය වේ.

- මූල්‍ය කළමනාකරු විසින් ගනු ලබන ප්‍රාග්ධන අයවැයකරණ තීරණ දිගු කාලීන ආයෝජන තීරණ ලෙස සැලකේ.

නිදසුන් : • ව්‍යාපාර කටයුතු වර්ධනය සඳහා නව ගොඩනැගිල්ලක් ඉදි කිරීම.

- නව යන්ත්‍රයක් මිලට ගැනීම.

- ප්‍රචාරණ වැඩ සැලැස්මක් සඳහා වැය කරන දිගු කාලීන වියදම්

- මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය

- යම් පසුගිය කාලච්ඡේදයක් තුළ ආයතනයකට සත්‍ය හෝ අපේක්ෂිත හෝ මුදල් ගලා ඒම් සිදු වූ ආකාරය හා එකී මුදල් ගලා යාම් සිදු වූ ආකාරය විශ්ලේෂණය කර දැක්වෙන ප්‍රකාශය මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය යි.

- මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශයක් පසුගිය කාලසීමාවක් සඳහා හෝ අනාගත කාලසීමාවක් සඳහා හෝ පිළියෙළ කළ හැකි ය.

- ව්‍යාපාරයක මුදල් ප්‍රවාහය නැතහොත් මුදල් ගලා ඒම් හා මුදල් ගලා යාම් සිදු වූ ආකාරය එම ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට හෝ අසාර්ථකත්වයට හෝ බලපායි. එම නිසා මුදල් ප්‍රවාහය පාලනය කිරීම සඳහා මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය ආයතනයට වැදගත් වේ.

නිපුණතා මට්ටම 15.2 : ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා ඇති විකල්ප අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග අගයයි.

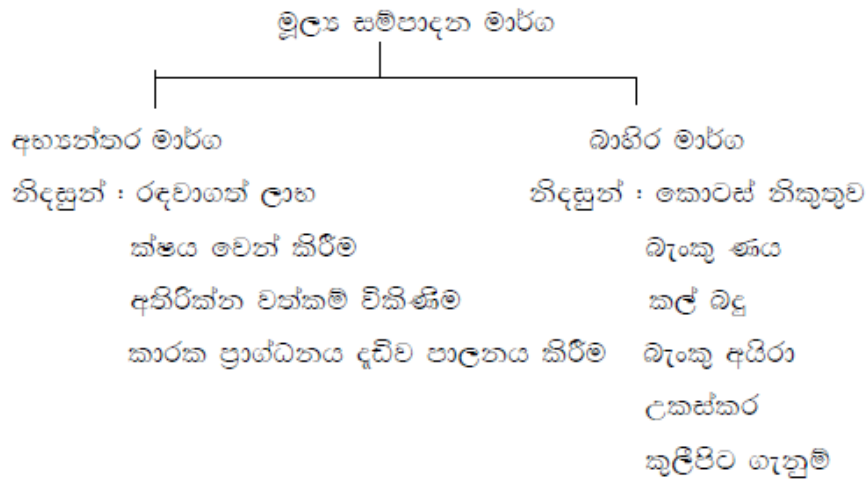
ඉගෙනුම් පිල :

- ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා ලැයිස්තු ගත කරයි.
- ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා වර්ග කරයි.
- අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග විවිධ පදනම් ඔස්සේ වර්ගීකරණය කරයි.
- විකල්ප අරමුදල් සම්පාදන මාර්ගවල වාසි හා සීමා පැහැදිලි කරයි.
- විවිධ මූල්‍ය සම්පාදන මාර්ග සඳහා නිදසුන් දක්වයි.
- අරමුදල් අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීමේ දී සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණු ලැයිස්තු ගත කරයි.
- දෙන ලද ව්‍යාපාර ආයතනයකට සුදුසු අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග යෝජනා කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

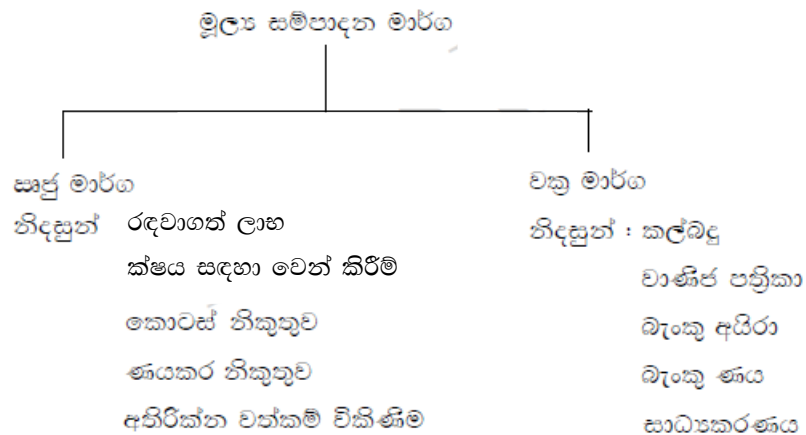
- ව්‍යාපාරයක අරමුදල් අවශ්‍යතා ආකාර දෙකකට වර්ග කර දැක්විය හැකි ය.
- කෙටි කාලීන මූල්‍ය අවශ්‍යතා (කාරක ප්‍රාග්ධන අවශ්‍යතා) එදිනෙදා ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වා ගෙන යාම සඳහා අවශ්‍ය වන අරමුදල්
නිදසුන් : • තොග මිලට ගැනීම්
• වැටුප් ගෙවීම්
• දුරකථන, විදුලි ගාස්තු ගෙවීම්
- දිගු කාලීන මූල්‍ය අවශ්‍යතා (ස්ථාවර ප්‍රාග්ධන අවශ්‍යතා) ව්‍යාපාරය ආරම්භ කිරීමේ දී මෙන් ම ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වා ගෙන යාමේ දී මූලික ව අවශ්‍ය වන්නා වූ ජංගම නොවන වත්කම් මිල දී ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය වන අරමුදල්
නිදසුන් : • ඉඩම් හා ගොඩනැගිලි මිල දී ගැනීමට
• යන්ත්‍රෝපකරණ ලබා ගැනීමට
• රථ වාහන මිල දී ගැනීමට
• කාර්යාලයීය උපකරණ මිල දී ගැනීමට
- අරමුදල් සම්පාදන මාර්ග විවිධ නිර්ණායක ඔස්සේ වර්ගීකරණය කළ හැකි ය.
 - මූල්‍යාශ්‍රය අනුව
 - සපයා ගන්නා ආකාරය අනුව (අතරමැදියන්ගේ සහභාගිත්වය මත)
 - කාලය පදනම් කර ගෙන

- ලබා ගන්නා මූලාශ්‍රය අනුව

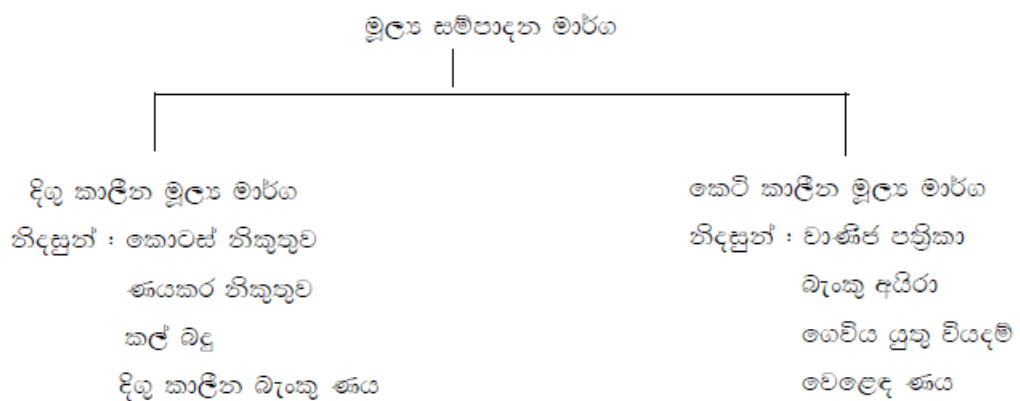
- සපයා ගන්නා ආකාරය අනුව

(අතරමැදියන්ගේ සහභාගිත්වය අනව)

- කාලය අනුව

(කාලය පදනම් කර ගෙන)

- මූල්‍ය අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීමේ දී සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණු :

- අවශ්‍ය අරමුදල් ප්‍රමාණය
- අරමුදල් අවශ්‍ය වන කාලය (දිගුකාලීන ද, කෙටිකාලීන ද)
- පිරිවැය (අරමුදල් සපයා ගැනීම හා ඒවා නඩත්තු කිරීම)

නිදසුන් :

- ව්‍යාපෘති වාර්තා සැකසීමේ ගාස්තු
 - වත්කම් සුරැකුම් ලෙස බැඳීමට යන වියදම්
 - නීතිඥ ගාස්තු
 - පොළිය
- ව්‍යාපාර සංවිධානයේ ස්වභාවය (තනි / හවුල් / සීමිත සමාගම්)
- තැබිය යුතු ඇප සුරැකුම් පිළිබඳ තත්ත්වය
- ව්‍යාපාරයේ ප්‍රාග්ධන ව්‍යුහයට වන බලපෑම
- අරමුදල් යොදවන ව්‍යාපෘතියේ ස්වභාවය හා ඉන් අපේක්ෂිත ප්‍රතිලාභ
- ව්‍යාපාරයේ කළමනාකරණයට සිදු වන බලපෑම

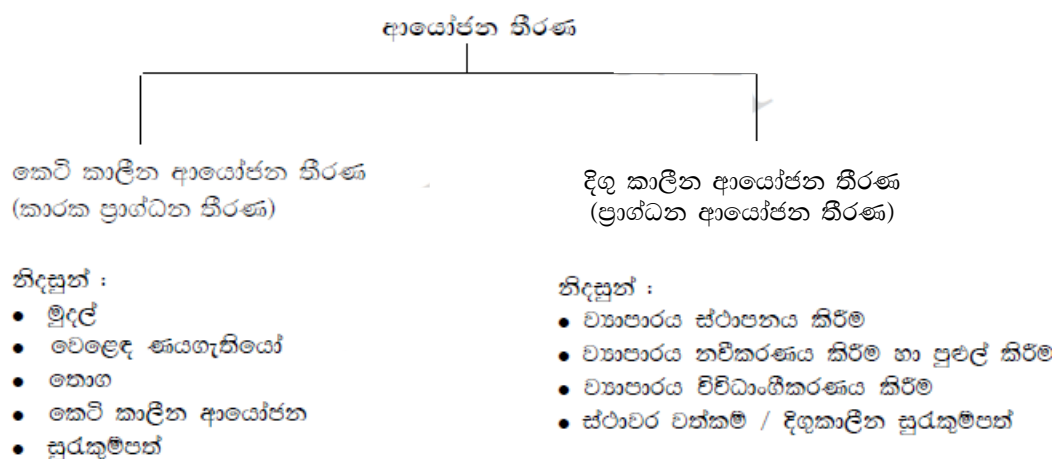
නිපුණතා මට්ටම 15.3 : විකල්ප ආයෝජන මාර්ග අධ්‍යයනය කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- ආයෝජන යන්න හඳුන්වයි.
- ආයෝජන තීරණ යන්න පැහැදිලි කරයි
- ආයෝජන තීරණ කෙටිකාලීන හා දිගුකාලීන වශයෙන් වර්ග කර දක්වයි.
- ව්‍යාපාර සාර්ථකත්වය සඳහා ආයෝජන තීරණවල වැදගත්කම පැහැදිලි කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- ව්‍යාපාරයක් සතු අරමුදල් ව්‍යාපාරය තුළ හෝ පිටත වත්කම්වල හෝ යෙදවීම ආයෝජනය වන අතර ඒ සඳහා ගන්නා තීරණ ආයෝජන තීරණ ලෙස හැඳින්වේ.
- ආයෝජන තීරණ පහත ආකාරයෙන් වර්ග කර දැක්විය හැකි ය.

- ආයෝජනයක් කිරීමේ දී නිවැරදි තීරණ ගැනීම ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට මගපෙන්වයි.
- ව්‍යාපාර සාර්ථකත්වය සඳහා ආයෝජන තීරණ වැදගත් වේ.
ව්‍යාපාරයේ සම්පත්වලින් උපරිම ප්‍රයෝජන ගැනීම, විකල්ප ආයෝජන අවස්ථා හඳුනාගත හැකි වීම, වැඩි ප්‍රතිලාභ සහිත ආයෝජන තෝරා ගැනීම වැනි දෑ ආයෝජන තීරණවලින් සිදුවන නිසා ආයෝජන තීරණ ව්‍යාපාරයේ සාර්ථකත්වයට බලපායි.
- ආයතනයක් අරමුදල් ජංගම හා ස්ථාවර වත්කම්වල ආයෝජනය කිරීමේ දී සලකා බලන කරුණු කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

<ul style="list-style-type: none"> • ආයෝජනයේ ප්‍රතිලාභය • ආයෝජනයේ අවදානම • ද්‍රවශීලතාව • පරිසර සාධක • අවිනිශ්චිතතා 	<ul style="list-style-type: none"> • ආයතනයේ ප්‍රතිපත්ති • ආයෝජනයේ පිරිවැය • නීතිමය තත්ත්වය • මෙහෙයුම් ක්‍රියාකාරිත්වයට ඇති කරන බලපෑම
---	--

නිපුණතා මට්ටම 15.4 : මූල්‍ය අනුපාත යොදා ගනිමින් ව්‍යාපාරයක මූල්‍ය තත්ත්වය විශ්ලේෂණය කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- මූල්‍ය විශ්ලේෂණය සඳහා මූල්‍ය ප්‍රකාශ ආධාර වන ආකාරය පැහැදිලි කරයි.
- මූල්‍ය කළමනාකරුට වැදගත් වන මූල්‍ය ප්‍රකාශ පැහැදිලි කරයි.
- මූල්‍ය විශ්ලේෂණය සඳහා යොදා ගන්නා ප්‍රධාන ක්‍රමයක් වන අනුපාත විශ්ලේෂණය පැහැදිලි කරයි.
- දෙන ලද දත්ත ඇසුරෙන් මූල්‍ය අනුපාත ගණනය කරයි.
- නිවැරදි මූල්‍ය තීරණ ගැනීමට මූල්‍ය අනුපාත විශ්ලේෂණය යොදා ගනියි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- මූල්‍ය අනුපාත ගණනය කරමින් ගිණුම්කරණ ප්‍රකාශ විශ්ලේෂණය කිරීමේ ශිල්ප ක්‍රමය අනුපාත විශ්ලේෂණය ලෙස හඳුන්වයි.
- ව්‍යාපාරයක ක්‍රියාකාරීත්වය හා මූල්‍ය තත්ත්වය තේරුම් ගැනීම සඳහා මූල්‍ය අනුපාත ප්‍රයෝජනවත් වේ.
- අනුපාත විශ්ලේෂණය සඳහා යොදා ගනු ලබන්නේ මූල්‍ය ප්‍රකාශවල අඩංගු තොරතුරු ය.
- මෙහි දී පහත මූල්‍ය ප්‍රකාශ උපයෝගී කර ගනී.
 - ආදායම් ප්‍රකාශය (ලාභලාභ ගිණුම)
 - මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය
 - මුදල් ප්‍රවාහ ප්‍රකාශය
- මූල්‍ය අනුපාත පහත දැක්වෙන ආකාරයට වර්ගීකරණය කළ හැකි ය.
 - ද්‍රවශීලතා අනුපාත (Liquidity Ratios)
 - ලාභදායීත්ව අනුපාත (Profitability Ratios)
 - ක්‍රියාකාරී අනුපාත (Activity Ratios)
 - මූල්‍ය ස්ථාවරත්ව අනුපාත/ තෝලන අනුපාත (Leverage Ratios)
- පහත දැක්වෙන්නේ සී/ස නවෝද්‍යා සමාගමේ 2017. 12. 31 දිනෙන් අවසන් වර්ෂය සඳහා පිළියෙළ කළ ආදායම් ප්‍රකාශය හා එදිනට මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය

සී/ස නවෝදයා සමාගම
2016.12.31 දිනෙන් අවසන් වර්ෂය සඳහා ආදායම් ප්‍රකාශය

	රු.	රු.
විකුණුම්		500 000
ආරම්භක තොගය	20 000	
ගැනුම්	310 000	
ගෙන ඒමේ කුලී	10 000	
	340000	
අවසන් තොගය	(40 000)	
විකුණුම් පිරිවැය		(300 000)
දළ ලාභය		200 000
වෙනත් ආදායම්		20 000
මුළු ආදායම		220 000
පරිපාලන වියදම්	20 000	
බෙදා හැරීමේ වියදම්	32 000	
වෙනත් වියදම්	8 000	
මූල්‍ය වියදම්	15 000	(75 000)
බදු පෙර ගෙවූ ලාභය		145 000
ආදායම් බදු		(45 000)
බදු පසු ගෙවූ ලාභය		100 000

සී/ස නවෝදයා සමාගම
2017.12.31 දිනට මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය

	පිරිවැය	සමුච්චිත ක්ෂය	ධාරණ අගය
	රු.	රු.	රු.
ජංගම නොවන වත්කම්			
භෞතික ගිණි	300 000	100 000	200 000
යන්ත්‍ර හා පිරියත	250 000	50 000	200 000
	550 000	150 000	400 000
කීර්ති නාමය			50 000
ජංගම වත්කම්			
තොගය		40 000	
ණයගැනීමේ		20 000	
කළින් ගෙවූ වියදම්		10 000	
මුදල් ණය		30 000	100 000
මුළු වත්කම්			550 000
කොටස් ප්‍රාග්ධනය			
සාමාන්‍ය කොටස් ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනය		150 000	
වරණීය කොටස් ප්‍රකාශිත		120 000	270 000
සංචිත			
ඉ/ගෙ ලාභාලාභ ණය			150 000
ජංගම නොවන වගකීම්			
බැංකු ණය		30 000	
8% ණයකර		50 000	80 000
ජංගම වගකීම්			
ණයගිනීමේ		20 000	
ගෙවිය යුතු පොළී		10 000	
උපචිත වියදම්		4 000	
ගෙවිය යුතු බදු		16 000	50 000
හිමිකම් හා වගකීම්			550 000

මූල්‍ය අනුපාත පහත දැක්වෙන ආකාරයට වර්ග කළ හැකි ය.

- ද්‍රවශීලතා අනුපාත - Liquidity Ratio
- ලාභදායීත්ව අනුපාත - Profitability Ratio
- ක්‍රියාකාරී අනුපාත - Activity Ratio
- තෝලන අනුපාත - Lverage Ratio/Gearing Ratio

- **ද්‍රවශීලතා අනුපාත (Liquidity Ratio)**

කෙටි කාලීන මූල්‍ය බැඳීම්වලට / වගකීම්වලට මුහුණ දීමට ඇති හැකියාව පෙන්වනු ලබන අනුපාත ද්‍රවශීලතා අනුපාත වේ. එමෙන් ම ව්‍යාපාරයක කෙටි කාලීන නුබුන්වත් බව හඳුනා ගැනීමට මෙම අනුපාත භාවිත කෙරේ.

ද්‍රවශීලතා අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ජංගම අනුපාතය - Current Ratio
- ක්ෂණික අනුපාතය - Quick Ratio

- **ජංගම අනුපාතය (Current Ratio)**

ජංගම වත්කම් හා ජංගම වගකීම් අතර සම්බන්ධතාව පෙන්වනු ලබන අනුපාතය ජංගම අනුපාතය යි.

$\text{ජංගම අනුපාතය} = \frac{\text{ජංගම වත්කම්}}{\text{ජංගම වගකීම්}}$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ ජංගම අනුපාතය} &= \frac{100,000}{50,000} \\ &= 2 \end{aligned}$$

- ජංගම වගකීම්වලින් දෙගුණයක් ජංගම වත්කම් පැවතීම නැතහොත් ජංගම අනුපාතය දෙකක් ලෙස පැවතීම යෝග්‍ය බව සාමාන්‍යයෙන් පිළිගැනේ. එහෙත් ආයතනයේ ස්වභාවය අනුව මෙය වෙනස් වේ.

- **ක්ෂණික අනුපාතය (Quick Ratio)**

ජංගම වගකීම් හා ද්‍රවශීල වත්කම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වනු ලබන අනුපාතය ක්ෂණික අනුපාතයයි. ජංගම වත්කම්වලින් ඉතා අඩු ද්‍රවශීලතාවක් ඇති වත්කම් මේ අනුපාතය ගණනයේ දී ඉවත් කෙරේ.

$\text{ක්ෂණික අනුපාතය} = \frac{\text{ද්‍රවශීල වත්කම්}}{\text{ජංගම වගකීම්}}$

$$\text{ද්‍රවශීල වත්කම්} = \text{ජංගම වත්කම්} - (\text{අවසාන තොගය} + \text{කළින් ගෙවූ වියදම්})$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ ක්ෂණික අනුපාතය} &= \frac{100,000 - (40,000 + 10,000)}{50,000} \\ &= \frac{50,000}{50,000} \\ &= 1 \end{aligned}$$

- ජංගම වගකීම් හා සමාන ප්‍රමාණයක් ද්‍රවශීල වත්කම් පැවතීම හෙවත් ක්ෂණික අනුපාතයේ 01ක් ව පැවතීම යෝග්‍ය බව සාමාන්‍යයෙන් පිළිගැනේ.
- ලාභදායීත්ව අනුපාත
වත්කම්, කොටස් ආයෝජනය හා විකුණුම් මත ව්‍යාපාරය උපයන ලාභය කොපමණ ද යන්න පෙන්වනු ලබන අනුපාත ලාභදායීත්ව අනුපාත වේ.
- ලාභදායීත්ව අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.
 - දළ ලාභ අනුපාතය - Gross Profit Ratio
 - ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය - Net Profit Ratio
 - ආයෝජන මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය - Return on Investment
 - හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය - Return on Equity
- දළ ලාභ අනුපාතය
විකුණුම්වලට අනුව දළ ලාභයේ ප්‍රමාණය, ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වයි.

$$\text{දළ ලාභ අනුපාතය} = \frac{\text{දළ ලාභය}}{\text{විකුණුම්}} \times 100$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ දළ ලාභ අනුපාතය} &= \frac{200\,000}{500\,000} \times 100 \\ &= \underline{\underline{40\%}} \end{aligned}$$

- මෙය ප්‍රතිශතයක් ලෙස ඉදිරිපත් කරන අතර ගණනය කිරීමෙන් ලැබෙන පිළිතුර වැඩි වන තරමට ව්‍යාපාරයට හිතකර යි. මෙමගින් ව්‍යාපාරයේ මිල ප්‍රතිපත්ති පෙන්වනු ලබන කෙරේ.
- ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය
ව්‍යාපාරයේ ශුද්ධ ලාභය, විකුණුම්වල, ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වනු ලබයි. ශුද්ධ ලාභය ලෙස සැලකිල්ලට ගනු ලබන්නේ බදු පෙර ශුද්ධ ලාභය යි.

$$\text{ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය} = \frac{\text{බදු පෙර ශුද්ධ ලාභය}}{\text{විකුණුම්}}$$

$$\begin{aligned} &= \frac{145,000}{500,000} \times 100 \\ &= \underline{\underline{29\%}} \end{aligned}$$

- මෙහෙයුම් කටයුතුවල කාර්යක්ෂමතාව මැනීම සඳහා ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය යොදා ගැනේ.

- ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය

මුළු ආයෝජනයට අනුපාතික ව ව්‍යාපාරයේ ඉපයුම්වල සම්බන්ධතාව ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වනු ලබයි.

$$\text{ආයෝජනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} = \frac{\text{බදු පසු ශුද්ධ ලාභය} + \text{පොළිය}}{\text{යෙදූ ප්‍රාග්ධනය} / \text{මුළු වත්කම}} \times 100$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ ආයෝජන මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} &= \frac{100\,000 + 15\,000}{550\,000} \times 100 \\ &= \underline{\underline{20.9\%}} \end{aligned}$$

- හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතිකය / අයිතිකරුවන්ගේ අනුපාතය (Return on Equity)

සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන් විසින් සපයන ලත් ප්‍රාග්ධනය සඳහා උපයන ප්‍රතිලාභ ප්‍රතිශතයක් ලෙස මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වනු ලබයි.

$$\text{හිමිකම් මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතිකය} = \frac{\text{බදු පසු ශුද්ධ ලාභය} - \text{වරණීය ලාභය}}{\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය}} \times 100$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය මත ප්‍රතිලාභ අනුපාතය} &= \frac{100,000 - 0}{150,000 + 150,000} \times 100 \\ &= \underline{\underline{33.3\%}} \end{aligned}$$

- ක්‍රියාකාරී අනුපාත / මෙහෙයුම් කාර්යක්ෂමතා අනුපාත

වත්කම්වල ආයෝජනය හා ඒවායින් ජනිත කරන ඉපයීම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්වන අනුපාත ක්‍රියාකාරී අනුපාත වේ.

ක්‍රියාකාරී අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.

- තොග පිරිවැටුම් අනුපාත - Inventory Turnover Ratio
- ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාත - Debtors Turnover Ratio
- මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාත - Total Assets Turnover Ratio

- තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය

තොගය, විකුණුම් බවට පත්වීමේ ශීඝ්‍රතාව ප්‍රමාණාත්මක ව දැක්වෙන අනුපාතය තොග, පිරිවැටුම් අනුපාතයයි.

$$\text{තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{\text{විකුණූ භාණ්ඩවල පිරිවැය}}{\text{සාමාන්‍ය තොගය}}$$

$$\text{සාමාන්‍ය තොගය} = \frac{\text{ආරම්භක තොගය} + \text{අවසාන තොගය}}{2}$$

$$\begin{aligned} \text{තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය} &= \frac{300,000}{30,000} \\ &= 10 \text{ (වාර දහයයි)} \end{aligned}$$

- **ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය**

ව්‍යාපාරය කොතරම් කාර්යක්ෂම ලෙස ණයගැතියන්ගෙන් මුදල් එකතු කරන්නේ ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්නුම් කෙරේ.

$$\text{ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතය} = \frac{\text{ණයට විකුණුම්}}{\text{සාමාන්‍ය ණයගැතියෝ}}$$

$$\text{සාමාන්‍ය ණයගැතියෝ} = \frac{\text{ආරම්භක ණයගැතියෝ} + \text{අවසාන ණයගැතියෝ}}{2}$$

$$\begin{aligned} \text{ණයගැති පිරිවැටුම් අනුපාතිකය} &= \frac{200,000}{20,000} \\ &= \underline{\underline{10}} \end{aligned}$$

- **මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය**

ව්‍යාපාරයේ මුළු වත්කම් හා විකුණුම් අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්නුම් කෙරෙන අනුපාතය මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය යි. එනම් ව්‍යාපාරය සතු මුළු වත්කම් කොතෙක් දුරට කාර්යක්ෂම ව යොදා ගෙන තිබේ ද යන්න මෙයින් පෙන්වයි.

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතිකය} &= \frac{500,000}{550,000} \\ &= \underline{\underline{0.9}} \end{aligned}$$

- **තෝලන අනුපාත / මූල්‍ය ස්ථාවරත්ව අනුපාත**

ආයතනයේ අයිතිකරුවන්ගේ ප්‍රාග්ධනය හා ණය ප්‍රාග්ධනය අතර ඇති සම්බන්ධතාව පෙන්නුම් කරන අනුපාත තෝලන අනුපාත වේ.

තෝලන අනුපාත කීපයක් පහත දැක්වේ.

- ණය අනුපාතය (Debt Ratio)
- ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය / ණය ස්කන්ධ අනුපාතය (Debt - Equity Ratio)
- පොළී ආවරණ අනුපාතය (Interest Coverage Ratio)

- **ණය අනුපාතය**

ආයතනයේ මුළු ප්‍රාග්ධනයෙන් කොපමණ ප්‍රමාණයක් ණය ප්‍රාග්ධනය සමන්විත වේ ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{ණය අනුපාතය} = \frac{\text{ස්ථීර පොළියක් ගෙවන ප්‍රාග්ධනය}}{\text{මුළු ප්‍රාග්ධනය}} \times 100$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ ණය ප්‍රාග්ධනය} &= \frac{120000 + 30000 + 50000}{500000} \times 100 \\ &= \underline{\underline{40\%}} \end{aligned}$$

- **ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය**

හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය, ස්ථීර පොළී අනුපාතයෙන් ලැබෙන ප්‍රාග්ධනයක් (ණය ප්‍රාග්ධනය) අතර සම්බන්ධතාව පෙන්වුම් කෙරෙන අනුපාතය ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය යි.

$$\text{ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය} = \frac{\text{ස්ථීර පොළියක් ගෙවන ප්‍රාග්ධනය}}{\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය}}$$

$$\text{හිමිකම් ප්‍රාග්ධනය} = \text{සාමාන්‍ය කොටස් ප්‍රාග්ධනය} + \text{සංචිත}$$

$$\text{ස්ථීර පොළියක් ගෙවන ප්‍රාග්ධනය} = \text{වරණීය කොටස් ප්‍රාග්ධනය} + \text{ණයකර} + \text{දිගු කාලීන ණය}$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ ණය හිමිකාරිත්ව අනුපාතය} &= \frac{200000}{300000} \\ &= \underline{\underline{0.6}} \end{aligned}$$

- පොළී ආවරණ අනුපාතය

ව්‍යාපාරයේ ඉපැයුම්වලින් පොළිය කී වාරයක් ගෙවිය හැකි ද යන්න මෙම අනුපාතයෙන් පෙන්වුම් කෙරේ.

$$\text{පොළී ආවරණ අනුපාතය} = \frac{\text{පොළී හා බදුවලට පෙර ලාභය}}{\text{පොළිය}}$$

$$\begin{aligned} \text{නවෝදා සමාගමේ පොළී ආවරණ අනුපාතය} &= \frac{160000}{15000} \\ &= 10.6 \end{aligned}$$

- අනුපාත විශ්ලේෂණය පිළිබඳ දැනුම තහවුරු කිරීමට පහත අභ්‍යාස සිසුන්ට ලබා දෙන්න.

2017.03.31 දිනෙන් අවසන් වර්ෂය සඳහා සමාගම් දෙකක ආදායම් ප්‍රකාශ දෙකකි.

	රු. පිළුර සමාගම	රු. අපිළුර සමාගම
පිකුණුම්	300000	500000
පිකුණුම් පිරිවැය	(200000)	(300000)
දළ ලාභය	100000	200000
වෙනත් ආදායම්	15000	20000
	115000	220000
බෙදාහැරීමේ වියදම්	(13000)	(15000)
පරිපාලන වියදම්	(16000)	(18000)
වෙනත් වියදම්	(10000)	(20000)
මූල්‍ය වියදම්	(6000)	(17000)
බදු පෙර ලාභය	75000	150000
බදු	(20000)	(30000)
කාලච්ඡේදයේ ලාභය	55000	120000
අත්පිට පිකුණුම්	40%	50%
වාර්ෂික ක්ෂය රු.	9000	10000
ආරම්භක තොගය	20000	30000
අවසාන තොගය	30000	40000

2017.03.31 මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය

	විදුර සමාගම රු.	අවිදුර සමාගම රු.
ජංගම නොවන වත්කම්	270000	300000
දේපළ පිරිසක හා උපකරණ	50000	100000
රථ වාහන		
	30000	40000
ජංගම වත්කම්	20000	25000
නොගය	10000	15000
ණයගැනීමේයෝ	20000	30000
කළින් ගෙවුම්	400000	510000
මුදල් තැන්පතු		
ප්‍රාග්ධනය හා තැන්පතු		
සාමාන්‍ය කොටස් ප්‍රාග්ධනය	140000	200000
වරණීය කොටස් ප්‍රාග්ධනය	100000	150000
රඳවාගත් ඉපැයුම	60000	70000
පොදු සංචිතය	--	20000
ජංගම නොවන වගකීම්		
බැංකු ණය	20000	30000
8% ණයකර	40000	--
ජංගම වගකීම්		
ණයගිනිමිමේයෝ	17000	20000
උපචිත වියදම්	10000	5000
ගෙවිය යුතු බදු	13000	15000
	400000	510000

- පහත දැක්වෙන්නේ සීමාසහිත ශ්‍රීරු සමාගමේ 2016.06.30 දිනෙන් අවසන් වර්ෂය සඳහා සාරාංශගත ආදායම් ප්‍රකාශය ක් හා මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශයේ තොරතුරු කීපයකි.

ආදායම් ප්‍රකාශය

විකුණුම්		640 000
විකුණුම් පිරිවැය		
ආරම්භක නොගය	60 000	
ගැනුම්	340 000	
අවසාන නොගය	(80 000)	(320 000)
දළ ලාභය		320 000
බෙදා හැරීමේ වියදම්	60 000	
පරිපාලන වියදම්	34 000	
මූල්‍ය හා වෙනත්	25 000	
අනෙකුත් වියදම්	11 000	(130 000)
බදු පෙර ලාභය		190 000
අඩු කළ බදු		(70 000)
බදු පසු ශුද්ධ ලාභය		120 000

- විකුණුම්වලින් 80%ක් අත්පිට විකුණුම් වේ.

මූල්‍ය තත්ත්ව ප්‍රකාශය

ජංගම නොවන වත්කම්		800 000
ආයෝජන		50 000
ජංගම වත්කම්		
ණයගැහියෝ	20 000	
නොගය	80 000	
ඉදිරියට ගෙවීම්	10 000	
මුදල්	40 000	150 000
		1 000 000
සා. කො. ප්‍රාග්ධනය	560 000	
වරණීය කොටස් ප්‍රාග්ධනය	220 000	
ලාභාලාභ ශීඝ්‍රී ශේෂය	120 000	900 000
10% බැංකු ණය		50 000
ජංගම වගකීම්		
ණය හිමියෝ	45 000	
උපචිත වියදම්	5 000	50 000
		1 000 000

- පහත සඳහන් අනුපාත ගණනය කර පෙන්වන්න.
 - ජංගම අනුපාතය හා ක්ෂණික අනුපාතය
 - දළ ලාභ අනුපාතය හා ශුද්ධ ලාභ අනුපාතය
 - තොග පිරිවැටුම් අනුපාතය හා මුළු වත්කම් පිරිවැටුම් අනුපාතය
 - ණය අනුපාතය හා ණය හිමිකාරීත්ව අනුපාතය
- ඔබ ගණනය කළ එක් එක් අනුපාත ඇසුරෙන්
 - ආයතනයේ ද්‍රවශීලතා අනුපාතය
 - ලාභදායීත්ව
 - පැවැත්ම
 ආදිය පිළිබඳ ව විග්‍රහයක යෙදෙන්න.
- මූල්‍ය අනුපාත විශ්ලේෂණයේ වැදගත්කම හා සීමාවන් දක්වන්න.

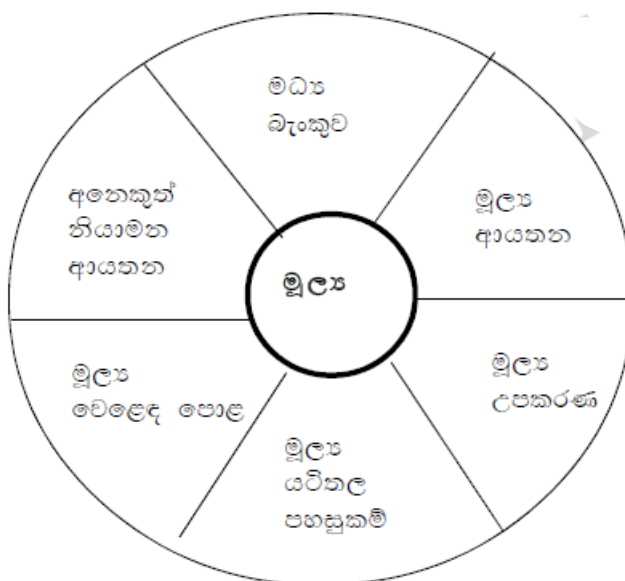
නිපුණතා මට්ටම 15.5 : මූල්‍ය කළමනාකරණය හා සම්බන්ධව මූල්‍ය වෙළෙඳපොළක සහභාගිත්වය අධ්‍යයනය කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය පද්ධතිය හඳුන්වයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය පද්ධතියේ සංයුතිය විස්තර කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මට්ටම :

- ආර්ථිකයක මූල්‍ය තීරණ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නිරත ව සිටින
 - මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ
 - මූල්‍ය ආයතන
 - මූල්‍ය උපකරණ
 - මූල්‍ය යටිතල පහසුකම්
 - මධ්‍ය බැංකුව ආදියෙන් සමන්විත පද්ධතිය මූල්‍ය පද්ධතිය වේ.
- මූල්‍ය පද්ධතිය තුළ සිදු වන ප්‍රධාන හා වැදගත් කාර්ය වන්නේ “මූල්‍ය අතරමැදිකරණය යි”
- අරමුදල් අතිරික්තයක් ඇති ඒකක හා අරමුදල් හිඟයක් ඇති ඒකක සම්බන්ධ කෙරෙන යාන්ත්‍රණය
- මූල්‍ය පද්ධතියක සංයුතිය පහත සටහන් මගින් දැක්විය හැකි ය.

- රටක මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළෙහි ක්‍රියාත්මක වන බැංකු හා බැංකු නොවන සියලු ම ආයතන මූල්‍ය ආයතන වේ.
 - ශ්‍රී ලංකාවේ මධ්‍ය බැංකුව ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව
 - ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව මූල්‍යායතන පහත පරිදි වර්ග කර ඇත.

01. බැංකු අංශය

- ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව
- බලපත්‍ර ලාභී වාණිජ බැංකු
- බලපත්‍ර ලාභී විශේෂිත බැංකු

02. තැන්පතු භාර ගන්නා අනෙකුත් මූල්‍ය ආයතන

- බලපත්‍රලාභී මුදල් සමාගම්
- සමුපකාර ග්‍රාමීය බැංකු
- සකසුරුවම් හා ණය දෙන සමුපකාර සමිති

03. අනෙකුත් විශේෂිත මූල්‍යායතන

- විශේෂිත කල්බදු මූල්‍යකරණ සමාගම්
- ප්‍රාථමික අලෙවිකරුවෝ
- කොටස් තැරැවිකාර සමාගම්
- ඒකක භාර / ඒකක භාර කළමනාකාර සමාගම්
- වෙළෙඳ පොළ අතරමැදියෝ
- ව්‍යවසායක ප්‍රාග්ධන සමාගම්
- ණය ශ්‍රේණිගත කිරීමේ ආයතන

04. ගිවිසුම්ගත ඉතිරිකිරීමේ ආයතන

- රක්ෂණ සමාගම්
- සේවක අර්ථසාධක අරමුදල
- සේවක භාරකාර අරමුදල
- අනුමත පෞද්ගලික අර්ථසාධක අරමුදල
- රාජ්‍ය සේවක අර්ථසාධක අරමුදල

(7.2 නිපුණතාව තුළ විස්තරාත්මක ව සාකච්ඡා කර ඇත)

- ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළෙහි ක්‍රියාත්මක වන මූල්‍ය උපකරණ ලෙස

- භාණ්ඩාගාර බිල්පත්
- භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර
- සාමාන්‍ය කොටස්
- වරණීය කොටස්
- වාණිජ පත්‍රිකා
- තැන්පතු සහතික
- සංගමික ණයකර ආදිය දැක්විය හැකි ය.

(15.6 නිපුණතාව තුළ විස්තරාත්මක සාකච්ඡා කර ඇත)

- රටක මූල්‍ය ක්‍රමයේ සංවිධිත ක්‍රියාකාරිත්වය හා ස්ථායීතාව තහවුරු කිරීම සඳහා ආධාර වන ගෙවීම් හා පියවීම් පද්ධති මූල්‍ය යටිතල පහසුකම් ලෙස හැඳින්වේ.

නිදසුන් :

1. තත්කාලීන දළ පියවීම් පද්ධතිය

(Real Time Gross Settlement System (RTGS))

2. ඡායාගත පිළිබිඹු චෙක්පත් නිෂ්කාශන පද්ධතිය

(Image Cheque Clearing / Cheque Truncation System (CTS)

3. නිර්ලේඛන සුරැකුම්පත් පියවීම් පද්ධතිය

(Scriptless Securities Settlement System (SSSS)

4. ජගත් අන්තර් බැංකු සන්නිවේදන සංගමය

(Society for World wide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT))

- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ පිළිබඳ 15.6 නිපුණතා මට්ටමේ දී සාකච්ඡා කෙරේ.
- මධ්‍යම බැංකුව පිළිබඳ ව 7.3 නිපුණතා මට්ටමේ දී සාකච්ඡා කොට ඇත.
- රටක මූල්‍ය පද්ධතිය පහත ගැලීම් සටහන මගින් දැක්විය හැකි ය.

මූල්‍ය පද්ධතිය

මූල්‍ය යටිතල පහසුකම් මධ්‍යම බැංකුව

මූල්‍යායතන

- බැංකු අංශය
- බලපත්‍ර ලාභී වාණිජ බැංකු
- බලපත්‍ර ලාභී විශේෂිත බැංකු

- තැන්පතු භාරගන්නා අනෙකුත් මූල්‍යායතන
- බලපත්‍ර ලාභී මුදල් සමාගම්
- සමුපකාර ග්‍රාමීය බැංකු

අනෙකුත් විශේෂිත මූල්‍යායතන

- විශේෂිත කල්බදු මූල්‍යකරණ සමාගම්
- කොටස් තැරැවිකාර සමාගම්
- ව්‍යවසායක ප්‍රාග්ධන සමාගම්

ගිවිසුම් ගත ඉතිරි කිරීම් අයතන

- රක්ෂණ සමාගම්
- සේවක අර්ථසාධක අරමුදල
- සේවක භාරකාර අරමුදල

මූල්‍ය උපකරණ

- භාණ්ඩාගාර බිල්පත්
- භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර සාමාන්‍ය කොටස්
- වරණීය කොටස්
- වාණිජ පත්‍රිකා
- තැන්පතු සහතික
- සාංගමික බැඳුම්කර

මූල්‍ය වෙළෙඳපොළ

- මුදල් වෙළෙඳ පොළ
- අන්තර් බැංකු ඒකමණ්ඩලය වෙළෙඳ පොළ
- දේශීය විදේශීය විනිමය වෙළෙඳ පොළ
- භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ
- වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ

ප්‍රාග්ධන

- වෙළෙඳ පොළ
- භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ
- සාංගමික බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ
- කොටස් වෙළෙඳ පොළ

- තත්කාලීන දළ පියවීම් පද්ධතිය
- නිර්දේශිත සුරැකුම්පත් පියවීම් පද්ධතිය
- ජායගත පිළිබිඹු වෙත්පත් නිෂ්කාශන ක්‍රමය
- ජගත් අන්තර් බැංකු මූල්‍ය සන්නිවේදන සංගමය

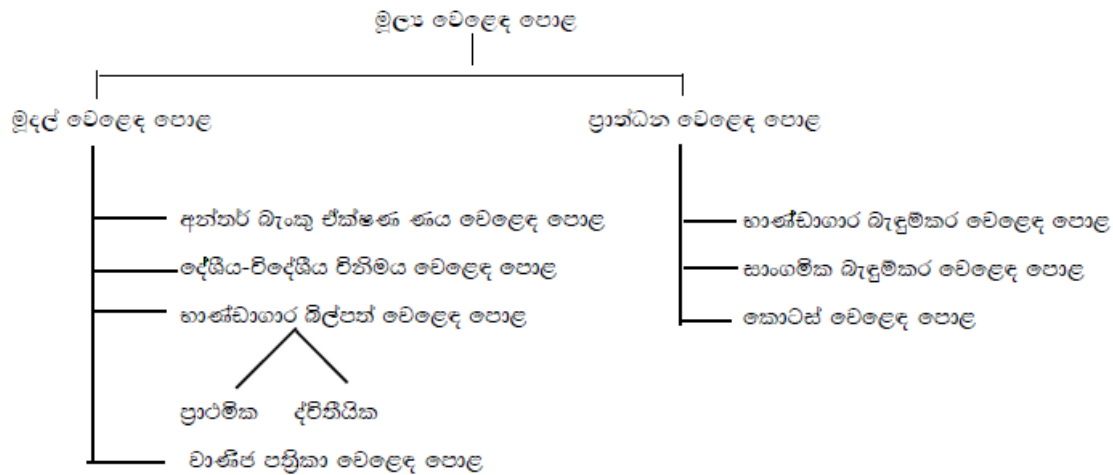
නිපුණතා මට්ටම 15.6 : ශ්‍රී ලංකාවේ මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළේ ක්‍රියාකාරීත්වය අධ්‍යයනය කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ හඳුන්වයි.
- මූල්‍ය උපකරණවල කල්පිරීමේ කාලය පදනම් කර ගෙන මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ වර්ග කරයි.
- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළේ සංයුතිය පෙන්වා දෙයි.
- මුදල් වෙළෙඳ පොළේ උපවෙළෙඳ පොළවල් වෙන වෙන ම විස්තර කරයි.
- ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳපොළේ උපවෙළෙඳ පොළවල් වෙන වෙන ම විස්තර කරයි.
- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු වන මූල්‍ය උපකරණ විස්තර කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- අරමුදල් සපයන්නන් හා අරමුදල් ඉල්ලුම් කරන්නන් සම්බන්ධ කිරීම සඳහා පවත්නා ස්ථානයක් හෝ අවකාශයක් හෝ මූල්‍ය වෙළෙඳ පළක් ලෙස හැඳින්වේ. මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළෙහි මූල්‍ය වත්කම් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම සිදු කරයි.
- මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළේ සංයුතිය පහත දැක්වෙන වෙළෙඳ පොළවලින් සමන්විත වේ.
 - අන්තර් බැංකු ඒකික ණය වෙළෙඳ පොළ
 - දේශීය විදේශීය විනිමය වෙළෙඳ පොළ
 - රජයේ සුරැකුම්පත් වෙළෙඳ පොළ
 - භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ
 - භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ
- සාංගමික ණය සුරැකුම්පත් වෙළෙඳ පොළ
 - වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ
 - සාංගමික බැඳුම්කර (ණයකර) වෙළෙඳ පොළ
 - කොටස් වෙළෙඳ පොළ
- මූල්‍ය උපකරණවල කල්පිරීමේ කාලය පදනම් කරගෙන මූල්‍ය වෙළෙඳ පොළ පහත පරිදි වර්ග කළ හැකි ය.
 - මුදල් වෙළෙඳ පොළ
 - ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳ පොළ

- මුදල් වෙළෙඳපොළ සංයුතිය ගැලීම් සටහනකින් පහත පරිදි දැක්විය හැකිය.
- කෙටි කාලීන මුදල් උපකරණ මිල දී ගැනීම හා විකිණීමට අදාළ වෙළෙඳ පොළ මුදල් වෙළෙඳ පොළ (Money Market) ලෙස හැඳින්විය හැකි ය.
- මුදල් වෙළෙඳ පොළ පහත උපපොළවලින් සමන්විත වේ.

අන්තර් බැංකු ඒකිකයන් ණය වෙළෙඳ පොළ :

වාණිජ බැංකු අතර කෙටිකාලීන ණය ඉල්ලුම් සහ ණය සැපයුම් සිදු වන වෙළෙඳ පොළ යි. ද්‍රවශීලීතා හිඟයෙන් පෙළෙන බැංකු සිය ද්‍රවශීලීතා අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා අතිරික්ත ද්‍රවශීලීතාවක් සහිත වාණිජ බැංකුවලින් දින හතකින් හෝ ඊට අඩු කාලයකින් හෝ පියවීමට යටත් ව මුදල් ණයට ගැනීම ඒකිකයන් ණය ගනුදෙනු ලෙස හැඳින්වෙන අතර එම ගනුදෙනු සිදු වන වෙළෙඳ පොළ අන්තර් බැංකු ඒකිකයන් ණය වෙළෙඳ පොළ ලෙස හැඳින්වේ. ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ ඇති එම බැංකු සතු සංචිත ගිණුම් හරහා මෙම ගනුදෙනු සිදු කරයි.

දේශීය විදේශීය විනිමය වෙළෙඳ පොළ :

රටෙහි විදේශ විනිමය යොදා ගෙන කෙටි කාලීන ණය ගැනීම හා කෙටි කාලීන ණය සැපයී සිදු වන වෙළෙඳ පොළ යි. නැතහොත් වාණිජ බැංකුවල විදේශ ව්‍යාපාර මුදල් ගනුදෙනුවලට අදාළ ව සිදුවන කටයුතු මේ නමින් හැඳින්වේ. අපනයනකරුවන් ලබා ගන්නා විදේශ මුදල් වාණිජ බැංකුවලට විකුණූ ශ්‍රී ලංකා රුපියල් ලබා ගැනීම, ආනයනකරුවන් ශ්‍රී ලංකා රුපියල් ලබා දී විදේශ මුදල් මිල දී ගැනීම, ණයවර ලිපි නිකුත් කිරීම, විදේශ බැංකු අණකර නිකුත් කිරීම ආදී ගනුදෙනු මෙහි දී සිදු වේ.

භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ :

රජයට අවශ්‍ය කෙටිකාලීන ණය දේශීය මුදලින් ලබා ගැනීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් නිකුත් කරනු ලබන මුදල් උපකරණය භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ලෙස හැඳින්වේ. මෙම භාණ්ඩාගාර බිල්පත් විකිණීම හා මිල දී ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ භාණ්ඩාගාර බිල්පත් වෙළෙඳ පොළ යි.

- භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළ
ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව ප්‍රාථමික අලෙවිකරුවන්ට භාණ්ඩාගාර බිල්පත් අලෙවි කිරීම, භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළ ලෙස සැලකේ.

- **භාණ්ඩාගාර බිල්පත් ද්විතීයක වෙළෙඳ පොළ :**
ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළෙන් මිලට ගත් භාණ්ඩාගාර බිල්පත් කල් පිරෙන තෙක් තබා නොගෙන භාණ්ඩාගාර බිල්පත් විකිණීම හා මිල දී ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ යි.
- **වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ :**
සමාගම් තම කෙටිකාලීන ද්‍රවශීලතා අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා නිකුත් කරනු ලබන පත්‍රිකා විශේෂය වාණිජ පත්‍රිකා ලෙස හැඳින්වේ. වාණිජ පත්‍රිකා විකිණීම හා මිලට ගැනීම සිදු වන වෙළෙඳ පොළ වාණිජ පත්‍රිකා වෙළෙඳ පොළ ලෙස හැඳින්වේ.
- **ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳ පොළ :**
වර්ෂයකට වඩා වැඩි කාලයක දී කල් පිරෙන මූල්‍ය උපකරණ ගනුදෙනු සිදු වන වෙළෙඳ පොළ මේ නමින් හඳුන්වයි. එනම් දිගු කාලීන අරමුදල් අවශ්‍යතා ඇති පාර්ශ්ව හා දිගු කාලීන මුදල් අතිරික්තතා ඇති පාර්ශ්ව අතර ගනුදෙනු සිදු වන වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධන වෙළෙඳ පොළ (Capital Market) ලෙස හඳුන්වයි.
- **භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ :**
රජයට අවශ්‍ය මධ්‍ය හා දිගු කාලීන ණය දේශීය මුදලින් ලබා ගැනීම සඳහා රජය වෙනුවෙන් ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව නිකුත් කරන නිර්දේශිත සුරැකුම්පත් විශේෂණය භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර ලෙස හැඳින්වේ. මේවා හුවමාරු වන වෙළෙඳ පොළ භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ වේ. සුරක්ෂිත මූල්‍ය උපකරණයක් වන මෙය රුපියල් දස දහස් ගුණිතයන්ගෙන් යුක්ත ව මිල දී ගත හැකි ය. වසර දෙකේ සිට තිහක් තෙක් කල් පිරෙන සීමාවන්ගෙන් යුක්ත ව නිකුත් කරයි.
- **සාංගමික බැඳුම්කර වෙළෙඳ පොළ :**
රාජ්‍ය සංස්ථා හා සීමිත පොදු සමාගම් විසින් මධ්‍ය හා දිගුකාලීන අරමුදල් සපයා ගැනීම සඳහා නිකුත් කරන බැඳුම්කර (ණයකර) අලෙවි කිරීම සම්බන්ධ කටයුතු සිදු කෙරෙන වෙළෙඳ පොළ මෙය වේ. සාංගමික බැඳුම්කර කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලැයිස්තු ගත කර කොටස් වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු කිරීමට ද හැකියාව ඇත.
- **කොටස් වෙළෙඳ පොළ :**
ලැයිස්තුගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරන කොටස් හා ණයකර ආදී සුරැකුම්පත් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම සිදු කරන වෙළෙඳ පොළ කොටස් වෙළෙඳ පොළ වේ.

නිපුණතා මට්ටම 15.7 : කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ආශ්‍රිත කටයුතු විමසයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- කොළඹ කොටස් හුවමාරුව අර්ථ දක්වයි.
- ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකයට කොළඹ කොටස් හුවමාරුව වැදගත් වන ආකාරය පැහැදිලි කරයි.
- ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික කොටස් වෙළෙඳ පොළ අතර වෙනස පැහැදිලි කරයි.
- සීමිත සමාගම්වලට කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලියාපදිංචි විය හැකි ආකාර පැහැදිලි කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- ලැයිස්තුගත සමාගම්වල කොටස් මිල දී ගැනීම හා විකිණීම පරිපාලනය කරන ආයතනය කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ලෙස හැඳින්වේ.
- කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ඇපයෙන් සීමිත සමාගමකි.
- එහි පූර්ණ සාමාජිකයන් ලෙස තැරැවිකාර සමාගම් ක්‍රියාත්මක වේ. මෙම තැරැවිකාර සමාගම් කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ අතරමැදියන් ලෙස කටයුතු කරයි. කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ කාර්ය විධිමත් කිරීමේ හා අධීක්ෂණය කිරීම ශ්‍රී ලංකා සුරැකුම්පත් හා විනිමය කොමිෂන් සභාව විසින් සිදු කරනු ලැබේ.
- කොළඹ කොටස් හුවමාරුව ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකයට වැදගත් වීමට හේතු කීපයක් පහත දැක්වේ.
 - පුද්ගලයන් හා ආයතන ආයෝජනය සඳහා දිරිගැන්වීම.
 - ආයෝජකයන්ට, කොළඹ කොටස් හුවමාරුව හරහා විවිධ ප්‍රතිලාභ ලබා ගත හැකි වීම.
 - සමාගම්වලට විශාල ප්‍රාග්ධනයක් රැස්කර ගත හැකි වීම.
 - සමාගම්වල කොටස් සඳහා ද්විතීයික වෙළෙඳ පොළක් ඇති වීම.
 - විදේශ ආයෝජකයන් රටට අද්දවා ගත හැකි වීම.
 - රජයේ සුරැකුම්පත් අලෙවි කිරීමෙන් රජයට අවශ්‍ය අරමුදල් ලබා ගත හැකි වීම.
 - සමාගම්වල කොටස්වලට වටිනාකමක් නිර්මාණය වීම.
 - සමාගම්වල කීර්තිනාමය හා ප්‍රතිරූපය ඉහළ යාම.
- කොටස් නිකුත් කරන සමාගමකින් ආයෝජකයින් විසින් ඍජු ව ම කොටස් මිලට ගැනීම ප්‍රාථමික වෙළෙඳ පොළ යි.
- කොළඹ කොටස් වෙළෙඳ පොළෙන් ආයෝජකයන් කොටස් මිල දී ගැනීම ද්විතීයික වෙළෙඳ පොළ යි.

- සීමිත පොදු සමාගමකට කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලියාපදිංචි විය හැකි ආකාර තුනකි.
- මූලික ප්‍රසිද්ධ නිකුත්වත් (Initial public offer) මගින් , සමාගමක් පළමු වරට කොටස් නිකුත් කිරීමක් මගින් මහජනයාට දායක වීමට ඇරියුම් කර කොටස වෙළෙ පොළේ ලැයිස්තුගත කිරීම.
- විකුණුම් අර්පණයක් (offer for sale) මගින් , දැනටමත් කොටස් නිකුත් කර ඇති සමාගමක්, මහජනතාව සතුව ඇති කොටස් වෙළෙඳ පොළෙන් විකිණීමට ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා ලැයිස්තු ගත කිරීම.
- හඳුන්වා දීමක් (Introduction) මගින්, මහජනතාවට කොටස් නිකුත් කිරීමක් නොකර හඳුන්වාදෙන අවස්ථාවේදී ම කොළඹ කොටස් හුවමාරුව හරහා ම කොටස් නිකුත් කිරීම.
- කොටස් වෙළෙඳ පොළේ සමාගම් ලැයිස්තු ගත කිරීමේ දී සියලු ම සමාගම් පුවරු 2ක් යටතේ ලැයිස්තුගත කිරීම සිදු කෙරේ.
 - ප්‍රධාන පුවරුව (Main Board)
 - දිරිසවි පුවරුව (Dirisavi Board)
- ප්‍රධාන පුවරුව:
 - විශාල ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනයක් සහිත සමාගම් සඳහා වෙන් වූ පුවරුව ප්‍රධාන පුවරුව යි.
 - ප්‍රධාන පුවරුවේ සාමාන්‍ය කොටස් ලැයිස්තු ගත වීම සඳහා සපුරා ලිය යුතු අවශ්‍යතා කීපයකි.
 - සමාගමේ ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනය රුපියල් මිලියන 500ට නොඅඩු වීම.
 - ලැයිස්තුගත වීමට ඉල්ලුම් කරන දිනට පෙර අවම වශයෙන් අඛණ්ඩ ව වසර 3ක් බදු පෙර ශුද්ධ ලාභ ලබා තිබීම.
 - ව්‍යාපාරයේ පවතින ශුද්ධ වත්කම්, ලැයිස්තු ගත කිරීමට ඉල්ලුම් කළ දිනයේ සිට ආසන්න වර්ෂ දෙකක විගණනය කරන ලද මූල්‍ය වාර්තා මගින් තහවුරු වීම. නිකුත් කර ඇති කොටස් ප්‍රමාණයෙන් අවම වශයෙන් 25%ක් මහජනයා සතු වීම.
- දිරි සවි පුවරුව :
 - සීමිත ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනයක් සහිත ව ආරම්භ වූ සමාගම් ලැයිස්තුගත කිරීමට වෙන් වූ පුවරුව දිරි සවි පුවරුව යි.
 - දිරි සවි පුවරුවේ ලැයිස්තුගත වීම සඳහා සපුරාලිය යුතු අවශ්‍යතා කීපයකි.
 - සමාගමේ ප්‍රකාශිත ප්‍රාග්ධනය රුපියල් කෝටි 10ට නොඅඩු විය යුතු ය.
 - නිකුත් කර ඇති කොටස් ප්‍රමාණයෙන් අවම වශයෙන් 10%ක් මහජනයා සතු විය යුතු ය.
 - ව්‍යාපාරයේ පවතින ශුද්ධ වත්කම් ලැයිස්තුගත කිරීමට ඉල්ලුම් කළ දිනට, වසරක විගණනය කරන ලද මූල්‍ය වාර්තා මගින් තහවුරු විය යුතු ය.
 - සමාගමේ ක්‍රියාකාරී කාල සීමාව අවම වශයෙන් වසරක් වීම.
- වොච් ලිස්ට් පුවරුව :
 - කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි ලැයිස්තුගත කිරීමේ කොන්දේසි කඩ කරන හෝ නො පිළිපදින සමාගම් ඇතුළත් කරන පුවරුව වොච් ලිස්ට් පුවරුව ලෙස හැඳින්වේ. මෙය පෙර කඩ කළ පුවරුව ලෙස හඳුන්වා ඇත.

නිපුණතා මට්ටම 15.8 : කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි ගනුදෙනු වන සුරැකුම්පත් හා ඒවායේ ප්‍රතිලාභ අධ්‍යයනය කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- කොළඹ කොටස් හුවමාරුවෙහි ගනුදෙනු වන සුරැකුම්පත් ලැයිස්තුගත කරයි.
- කොළඹ කොටස් හුවමාරුවෙහි ගනුදෙනු වන එක් එක් සුරැකුම්පත විස්තර කරයි.
- සුරැකුම්පත්වල ආයෝජනයේ සෘජු හා වක්‍ර ප්‍රතිලාභ වෙන වෙන ම පැහැදිලි කරයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- කොළඹ කොටස් හුවමාරුවෙහි ගනුදෙනු වන සුරැකුම්පත් කිහිපයක් පහත දැක්වේ.
 - සාමාන්‍ය කොටස් - Ordinary Shares
 - වරණීය කොටස් - Preference Shares
 - කොටස් බලපත්‍ර - Share Warrants
 - සාංගමික ණයකර - Corporate Debentures
 - රජයේ සුරැකුම්පත් - Government Debt Securities

සාමාන්‍ය කොටස්

සාමාන්‍ය කොටස් මිල දී ගන්නා ආයෝජකයෝ එම සමාගමේ අයිතිකරුවෝ වෙති. මෙම කොටස් මිල දී ගන්නා ආයෝජකයන්ට සමාගම ලබන ලාභයෙන් යම් ප්‍රතිශතයක් හිමි වන නමුත් හිමි වන ලාභාංශය ස්ථිර නොවේ. එම නිසා අවදානම වැඩි ය. වාර්ෂික මහා සභා රැස්වීම්වලට සහභාගී වීමට අයිතිය හිමි වේ. පාලන බලතල හිමිවේ. සාමාන්‍ය කොටස් වර්ග දෙකකි.

- ඡන්ද බලය සහිත සාමාන්‍ය කොටස් (Voting Shares)
- ඡන්ද බලය රහිත සාමාන්‍ය කොටස් (Non-voting Shares)
- ඡන්ද බලය රහිත සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට ඡන්ද බලය හිමි නොවුවත් සාමාන්‍ය කොටස්වලට හිමි අනෙකුත් සියලු වරප්‍රසාද ලැබේ.
- වරණීය කොටස් :

නිශ්චිත ලාභාංශ ප්‍රතිශතයක් හිමි සමාගම විසුරුවා හරින අවස්ථාවක දී ප්‍රාග්ධනය ආපසු ගෙවන විට ප්‍රමුඛත්වය හිමි වන කොටස් වරණීය කොටස් වේ. මෙම කොටස් හිමියන්ට සමාගමේ අයිතිය හිමි නො වේ. අවදානම අඩු ය. පාලන බලතල හිමි නො වේ.
- කොටස් බලපත්‍ර :

අනාගතයේ දී නිශ්චිත මිලකට සමාගමක කොටස් මිලට ගැනීමේ අයිතිය ලබා දෙමින් වර්තමානයේ සමාගම විසින් නිකුත් කරන ලියවිල්ල කොටස් බලපත්‍රය ලෙස හැඳින්විය හැකිය. කෙසේ වුව ද කොටස් ආයෝජනයෙන් ආයෝජකයකු ලබන ප්‍රාග්ධන ලාභ හැර අනෙකුත් ප්‍රතිලාභ ලැබීමට නම් කොටස් බලපත්‍රය කොටස් බවට පත් වන තුරු ළඟ තබා ගත යුතු ය.

- සාංගමික ණයකර :

සමාගමකට ණය ප්‍රාග්ධනය ලබා ගැනීම සඳහා සමාගමක් විසින් නිකුත් කරනු ලබන සුරැකුම්පත් විශේෂයකි. ලැයිස්තු ගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරන ලැයිස්තුගත ණයකර කොටස් වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු කළ හැකි ය. ණයකරවල ආයෝජකයන්ට නිශ්චිත පොළී ප්‍රතිශතයක් හිමි වේ.

- රජයේ සුරැකුම්පත් :

රජය විසින් නිකුත් කරන භාණ්ඩාගාර බිල්පත් හා භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර මින් අදහස් වේ. අවදානම ඉතා අවම ආයෝජන ලෙස මේවා සැලකේ. භාණ්ඩාගාර බිල්පත් හා භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර සඳහා වන පොළී අනුපාත ස්ථාවර නො වන අතර රජය කලින් කලට විවිධ පොළී අනුපාතයන් යටතේ මේවා නිකුත් කරනු දැකිය හැකි ය.

- කොටස් වෙළෙඳ පොළේ හුවමාරු වන සුරැකුම්පත්වල ආයෝජනයෙන් ලැබෙන සෘජු හා වක්‍ර ප්‍රතිලාභ කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

- සෘජු ප්‍රතිලාභ :

- ලාභාංශ

සමාගමක් තම ව්‍යාපාර කටයුතු පවත්වාගෙන යාමෙන් උපයන ශුද්ධ ලාභයෙන් සමාගමේ කොටස් හිමියන්ට බෙදා හරින ප්‍රමාණය ලාභාංශ වේ. සමාගම් සාමාන්‍යයෙන් ලාභාංශ මූල්‍යමය ආකාරයෙන් හෝ කොටස් ආකාරයෙන් හෝ ප්‍රකාශයට පත් කරනු ලබයි. ලාභාංශ මූල්‍යමය වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීමේ දී කොටසකට මුදල්මය අගයක් ලෙස ප්‍රකාශ කෙරේ. එනම්, කොටසකට නිශ්චිත මුදල් ප්‍රමාණයක් ලෙස ප්‍රකාශයට පත් කෙරේ.

නිදසුන් : කොටසකට රු. 2.50ක් ආදී වශයෙන් .

- පොළී :

ලැයිස්තුගත සමාගම් විසින් නිකුත් කරනු ලබන සාංගමික ණයකර මිල දී ගන්නා ආයෝජකයන්ට සමාගම විසින් වාර්ෂික ව පොළියක් ගෙවනු ලබයි. ණයකර සඳහා ගෙවනු ලබන්නේ නිශ්චිත පොළියක් වන අතර එය ණයකර නිකුත් කිරීමේ දී ම ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ.

- සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණය -

සමාගම සතු ව පවතින සංචිත කොටස් ප්‍රාග්ධනය බවට පත් කිරීම මෙහි දී සිදු වේ. මේ මගින් කොටස් හිමියන්ට අනුපාතයකට නව කොටස් ලැබීමක් සිදු වේ. සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණයේ දී සමාගමෙහි ප්‍රකාශ කළ ප්‍රාග්ධනය වැඩි වීමක් සිදු වේ. මෙම සංචිත ප්‍රාග්ධනීකරණ ක්‍රියාවලිය සඳහා කොළඹ කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි පූර්ණ අනුමතිය ලබා ගත යුතු ය.

- හිමිකම් නිකුතුව :

හිමිකම් නිකුතුවක් යනු සමාගමේ දැනට සිටින සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට කිසියම් අනුපාතයකට අනුව කොටස් නැවත ලබා දීම යි. හිමිකම් නිකුතුවක දී වෙළෙඳ පොළේ මිලට වඩා අඩු මිලකට කොටස් ලබා ගැනීමේ අවස්ථාව ආයෝජකයන්ට ලැබේ. මෙසේ අඩු මිලකට කොටස් හිමි කර ගැනීමට හා එම හිමිකම වැඩි මිලකට විකුණා ලාභ අත් කර ගැනීමට හෝ ආයෝජකයාට අවස්ථා ලැබීම හිමිකම් නිකුතුවක ප්‍රතිලාභය යි.

- ප්‍රාග්ධන ලාභ :

කිසියම් ආයෝජකයකු ගැනුම් මිලට වඩා වැඩි මිලට කොටස් විකුණුවේ නම් එමගින් ඔහු ලබන්නේ ප්‍රාග්ධන ලාභයකි. නිදසුනක් ලෙස කොටස් රු. 30ට මිලදී ගත් පුද්ගලයකු කොටසක් රු. 50කට විකුණන ලද්දේ නම් ඔහුට කොටසකින් රු. 20ක ප්‍රාග්ධන ලාභයක් හිමි වේ. කොටස් වෙළෙඳ පොළ තුළ ගනුදෙනු කරන ආයෝජකයන්ට ලැබිය හැකි ආකර්ෂණීය ප්‍රතිලාභය මෙම ප්‍රාග්ධන ලාභය යි.

- වක්‍ර ප්‍රතිලාභ :

- සමාගමක සාමාන්‍ය කොටස් හිමියන්ට ඡන්ද බලය හිමි වීම හා අධ්‍යක්ෂවරයකු ලෙස පත් විය හැකි වීම.
- රජයේ සුරැකුම්පත් මිල දී ගත් පුද්ගලයන්ට එය ලබා ගැනීමේ දී ඇප සුරැකුම් ලෙස භාවිත කළ හැකි වීම.
- රජයේ සුරැකුම්පත්වල කරන ආයෝජනයේ අවදානම ඉතා අඩු මට්ටමක පැවතීම හා ඉහළ ද්‍රවශීලතාවක් පැවතීම.
- කොටස් විකිණීමෙන් හිමි වන ප්‍රාග්ධන ලාභ බදුවලින් නිදහස් වීම.
- කොටස් අවශ්‍ය විටක කොටස් වෙළෙඳ පොළේ විකිණීමට හැකිවීම නිසා ඉක්මනින් මුදල් බවට පත් කර ගත හැකි වීම හා කොටස් ඉහළ ද්‍රවශීලතාවකින් යුතු වීම.
- ප්‍රසාද නිකුත්වලට හිමිකම් ලැබීම.

නිපුණතා මට්ටම 15.9 : කොළඹ කොටස් හුවමාරුවෙහි කාර්ය සාධනය ඇගයීමට ලක් කරයි.

ඉගෙනුම් ඵල :

- කොටස් වෙළෙඳ පොළෙහි කාර්යසාධනය මැනීම සඳහා යොදා ගන්නා මිල දර්ශක සඳහන් කරයි.
- එක් එක් කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශකය පැහැදිලි කරයි.
- කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශකවල වැදගත්කම අගයයි.

විෂය සිද්ධාන්ත එක මිටකට :

- කොටස් වෙළෙඳ පොළක ගනුදෙනු ක්‍රියාකාරී ද, නැතද යන්න විග්‍රහ කිරීම සඳහා පොදු සංඛ්‍යා දර්ශක රැසක් ලෝකයේ භාවිත වන අතර ශ්‍රී ලංකාවේ කොටස් වෙළෙඳ පොළේ කාර්යසාධනය මැනීම සඳහා පහත මිල දර්ශක යොදා ගනී.
 - සියලු කොටස් මිල දර්ශකය (ASPI) All Share Price Index
 - S & P ශ්‍රී ලංකා 20 දර්ශකය S & P SL 20 Index
 - මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය (TRI) Total Return Index
- කොළඹ කොටස් හුවමාරුවේ ලැයිස්තුගත කළ සමාගම් සියල්ලේ ම ඡන්ද බලය හිමි සාමාන්‍ය කොටස්වල මිල ගණන්හි ඇති වන උච්චාවචන පෙන්නුම් කරන දර්ශකය සියලු කොටස් මිල දර්ශකය යි.
- මෙම දර්ශකය සඳහා සැකසීමේ දී 1985 වසර පාදක වර්ෂය ලෙස යොදා ගන්නා අතර, පාදක දර්ශක අගය 100 ලෙස යොදා ගනී.

සියලු කොටස් මිල දර්ශකය පහත පරිදි ගණනය කරයි.

$$\frac{\text{සියලු කොටස් මිල දර්ශකය}}{\text{පදනම් වර්ෂයේ වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}} = \frac{\text{සියලු ලැයිස්තු ගත සමාගම්වල වර්තමාන වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}}{\text{පදනම් වර්ෂයේ වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය}} \times 100$$

- කොළඹ ව්‍යාපාර වස්තු හුවමාරුවේ විශාලතම වඩාත් ද්‍රවශීල සමාගම් 20ක මිල ගණන්වල වෙනස් වීම මැනීම සඳහා ගණනය කරනු ලබන දර්ශකය S&P ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය ලෙස හැඳින්වේ.
 - වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය
 - ද්‍රවශීලතාව
 - මූල්‍ය ශක්‍යතාව යන සාධක අනුව ඉහත සමාගම් 20 තෝරා ගනී.
- මෙම දර්ශකය සකස් කිරීමේ දී පාදක දිනය 2004.12.17 ලෙසත් පාදක දර්ශක අගය 1000ක් ලෙසත් සලකා ගෙන ය.

S & P ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය පහත පරිදි ගණනය කරයි.

S & P ශ්‍රී ලංකා 20	=	තෝරාගත් සමාගම් 20හි	X 100
සියලු කොටස් මිල දර්ශකය		වර්තමාන ප්‍රාග්ධනීකරණය	
		තෝරාගත් සමාගම් 20හි	
		පාදක දිනයේ වෙළෙඳ පොළ ප්‍රාග්ධනීකරණය	

- ඉහත දර්ශකවලට අමතර ව මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශක ද දෛනික ව සකස් කරයි. මෙය 2004 වර්ෂයේ හඳුන්වා දුන් අතර මෙය කොටස් මිල වෙනස් වීම සහ ලාභාලාභ ආදායම යන සාධක දෙක ම සැලකිල්ලට ගනිමින් සකස් කරයි.
- සියලු කොටස් මිල දර්ශකය මුළු ප්‍රතිලාභ යන පදනම යටතේ ගණනය කළ විට සියලු කොටස් මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය - (ASTRI) ලෙස ද S & P ශ්‍රී ලංකා 20 මිල දර්ශකය මුළු ප්‍රතිලාභ යටතේ ගණනය කළ විට S & P ශ්‍රී ලංකා 20 මුළු ප්‍රතිලාභ දර්ශකය (S & PTRI) ලෙස ද හඳුන්වයි.
- කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශකවල වැදගත්ම සඳහන් පහත පරිදි දැක්විය හැකි ය.
 - ආර්ථික ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ ව යම් අවබෝධයක් ලැබිය හැකි වීම.
 - ආර්ථිකයෙහි සමාගම්වල ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ ව යම් අවබෝධයක් ලැබිය හැකි වීම.
 - වෙනත් රටවල කොටස් වෙළෙඳ පොළ තත්ත්වයන් සමග සංසන්දනය කළ හැකි වීම.
 - ආයෝජන තීරණ ගැනීමේ දී ආධාර කර ගත හැකි වීම.
 (කොටස් වෙළෙඳ පොළ මිල දර්ශක කාලීන ව වෙනස් විය හැකි අතර එම මිල දර්ශක ගණනය කරන ආකාරය ද වෙනස් විය හැකි බැවින් කාලීන තොරතුරු ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න)